

LEERKRING CITIZEN SCIENCE - PUBLIEKSSAMENVATTING

Karin van den Driesche, Elke ter Huurne en Ria Wolkorte (TOPFIT Citizenlab)
Tim Jongman (Twentse Noabers)

30-11-2020

Josien heeft met andere buurtbewoners een project opgezet in haar wijk waarmee zij proberen eenzaamheid onder buurtbewoners te verminderen. Het project groeit flink en veel deelnemers zijn erg enthousiast. Nu merkt Josien wel dat er veel doorloop is van vrijwilligers. Zij vraagt zich af wat daar de reden voor is en hoe zij dit zou kunnen veranderen. Dit is slechts één van de vele vragen die kunnen leven bij burgerinitiatieven. Vanuit wetenschappers leeft er vaak de vraag hoe zij met hun onderzoek zo goed mogelijk kunnen aansluiten bij vragen uit de maatschappij. In de leerkring hebben vertegenwoordigers van burgerinitiatieven en wetenschappers uitgezocht waar en hoe ze elkaar kunnen versterken.

In de leerkring citizen science zijn we in 4 bijeenkomsten samen met burgers en burgerinitiatieven aan de slag gegaan met het thema burgerwetenschap. De leerkring werd georganiseerd door de Twentse Noabers en het TOPFIT Citizenlab.

Twentse Noabers is een coöperatie van en voor burgerinitiatieven (initiatieven vanuit burgers om (lokale) vraagstukken aan te pakken) met als doel Twente gezamenlijk sterker te maken. Dat doen zij door het vinden, verbinden en versterken van burgerinitiatieven in Twente, het ondersteunen van vakmanschap in buurten en wijken, en het bieden van expertise, netwerk en verbinding voor bedrijven, (semi)overheid en maatschappelijke organisaties.

TOPFIT Citizenlab is een samenwerking van verschillende partijen in Twente, waaronder kennisinstellingen, zorginstellingen, stichtingen en bedrijven. Het doel van TOPFIT Citizenlab is het realiseren van een duurzaam Citizenlab, gericht op zorg, welzijn, gezondheid & technologie. Daarmee wil het bijdragen aan het gezonder maken van de Twentse bevolking en het verhogen van de kwaliteit van leven in deze regio. De komende jaren (einddatum begin 2023) worden de structuur en infrastructuur van het Citizenlab ingericht en randvoorwaarden geregeld. In verschillende pilots wordt kennis en ervaring opgedaan om de structuur, inhoud en business cases van het Citizenlab vorm te geven.

Burgerwetenschap

Burgerwetenschap, ook wel **citizen science** genoemd, kent verschillende definities. Binnen TOPFIT Citizenlab is het gedefinieerd als *“onderzoeksactiviteiten waarin burgers en wetenschappers (en eventueel andere partijen) samenwerken om tot waardevolle kennis te komen: waardevol voor individuele burgers, waardevol voor de wetenschap, waardevol voor de maatschappij.”*

Belangrijke componenten van burgerwetenschap zijn de **centrale rol van burgers** en de meerwaarde die het moet hebben voor zowel burgers (deelnemers) als onderzoekers en maatschappij. Een initiatief kan ontstaan vanuit een vraag van burgers, maar het kan ook vanuit de wetenschap worden gestart. Belangrijk is om gedurende het gehele project burgers te betrekken en hun bijdrage te waarderen en onderkennen. Ook een laagdrempelige en praktische insteek van het project, heldere communicatie en een goede terugkoppeling van de resultaten zijn voorwaarden voor succesvolle burgerwetenschap.

Burgerwetenschap kan leiden tot **nieuwe kennisontwikkeling** en **educatie**, maar ook tot **verbetering van de persoonlijke situatie**, of de **situatie van anderen en/of de maatschappij**. Tevens kan het invloed hebben op **beleid**.

Rollen van burgers en wetenschappers binnen burgerwetenschap

Bij burgerwetenschap kunnen burgers en wetenschappers verschillende rollen hebben, passend bij hun wensen & mogelijkheden en de vraagstelling van het onderzoek. De mate waarin burgers en wetenschappers betrokken zijn bij burgerwetenschapsprojecten hangt met elkaar samen en kan uiteenlopen van intensief tot beperkt. Burgers kunnen betrokken zijn bij het **verzamelen van gegevens**, bijv. door mee te doen aan tellingen. Op deze manier wordt met behulp van een grote groep burgers veel data verzameld. Burgers kunnen een rol hebben in het **medenken met onderzoekers**, bijvoorbeeld bij het formuleren van de onderzoeksvraag, het opstellen van een vragenlijst, of het werven van deelnemers voor een project. Wanneer burgers ook betrokken zijn bij de **besluitvorming**, staan zij naast onderzoekers. Samen worden beslissingen genomen over onderwerpen, methoden en inhoud van het onderzoek. Tot slot kunnen burgers ook **initiator en uitvoerder** van het onderzoek zijn. Ze starten dan bijv. hun eigen onderzoek en vragen onderzoekers om hierbij aan te haken. Burgers staan dan aan het roer, wat ook wel extreme burgerwetenschap wordt genoemd.

Burgerinitiatieven & burgerwetenschap

Burgerinitiatief of burgerwetenschap

Burgerinitiatieven zien niet direct de noodzaak om een initiatief volledig als burgerwetenschapsproject op te zetten. Ze zien echter wel sterk de **meerwaarde van samenwerking met wetenschappers** op specifieke momenten in hun project. Daarbij heeft de inzet van methodes uit de burgerwetenschap hun voorkeur aangezien ze graag de kennis en ervaring van de mensen in het project willen inzetten om onderzoek zo goed mogelijk aan te laten sluiten bij de context van het project. Ook ondervinden burgers zo meer eigenaarschap en wordt er bewustwording gecreëerd.

De meerwaarde van burgerwetenschap vanuit het perspectief van burgerinitiatieven

Burgerwetenschap kan op verschillende momenten binnen een burgerinitiatief worden ingezet, waarbij het vaak wenselijk is om **in een vroeg stadium de samenwerking tussen burgerinitiatieven en wetenschap** te starten. Tijdens een project kunnen op verschillende momenten vragen spelen die zich lenen voor (wetenschappelijk) onderzoek. In de **voorbereidings- of uitvoeringsfase** kan wetenschap bijvoorbeeld bijdragen aan het onderbouwen van keuzes binnen een project of sturing geven aan het project. Zo kan de wetenschap helpen om uit te zoeken hoe je vrijwilligers kunt behouden voor een project, of hoe je bepaalde mensen bereikt voor deelname aan een project. Ook kan wetenschap helpen bestaande kennis over het onderwerp inzichtelijk te maken. Daarnaast kan wetenschap ondersteunen bij het duiden van belangrijke begrippen, zodat alle betrokkenen 'dezelfde taal spreken'. In de **evaluatiefase** kan wetenschap helpen om de effectiviteit van een project aan te tonen. Dit is – voornamelijk richting (potentiële) financiers – belangrijk om de impact of het effect van een project hard te kunnen maken. Ook is het motiverend voor deelnemers en vrijwilligers om te zien wat een project heeft opgeleverd. Daarnaast kan wetenschap **op overstijgend niveau** helpen bij kennisoverdracht tussen de verschillende initiatieven. Er is nu geen centrale plek voor kennisuitwisseling, waar de verschillende projecten van elkaars aanpak kunnen leren.

Aanpak

Burgerinitiatieven en betrokken burgers staan in het algemeen open voor onderzoek. Hierbij is het gewenst dat het onderzoek een **praktische insteek** kent en **aansluit bij de vraagstukken die leven in de samenleving**. Op deze manier ervaren burgers direct de toegevoegde waarde van burgerwetenschap. Om burgers mee te krijgen bij de uitvoering van het onderzoek, is het daarnaast van belang om de **voordelen van het onderzoek te communiceren**; bijvoorbeeld waarom de extra (tijds)investering opweegt tegen de opbrengsten van het onderzoek. Vertegenwoordigers van de burgerinitiatieven kunnen een belangrijke rol spelen in de

communicatie hierover, omdat zij de deelnemers van de initiatieven goed kennen en het beste weten welk taalgebruik en welke aanpak het beste aansluit bij de verschillende doelgroepen.

Voorbeeld: meten van effectiviteit

Een groot deel van alle burgerinitiatieven ontvangen financiële ondersteuning, bijvoorbeeld vanuit de gemeente of provincie. Deze financiers vragen steeds vaker aan initiatieven om aan te tonen hoe effectief het project is, ofwel op het gebied van maatschappelijke impact ofwel op het gebied van kosteneffectiviteit.

Financiers zijn aan de ene kant gevoelig voor harde feiten, maar aan de andere kant helpen concrete voorbeelden ook om de waarde van het project te verduidelijken. Waar burgerinitiatieven vaak vanuit emotie en de praktijk opereren, werken beleidsmakers en wetenschappers vaak vanuit rationale en theorie. Juist door deze perspectieven samen te brengen en aanvullend op elkaar te laten zijn, wordt meerwaarde gecreëerd.

Om een project te evalueren moet worden vastgesteld welke uitkomstmaten hiervoor van belang zijn. Dit moet worden uitgezocht vanuit het perspectief van zowel de initiatieven als de financiers. Hierbij kan worden gekozen voor zowel sociaal-maatschappelijke als kosten-effectiviteitsuitkomsten. Bij uitkomstmaten spelen soms verschillende belangen. Zo wil een gemeente soms weten of bepaalde kwetsbare groepen of minderheden bereikt worden. Initiatieven willen deze gegevens echter niet altijd registreren omdat het een drempel voor deelname kan opwerpen of stigmatiserend werkt.

Mogelijke rol van de wetenschap:

- Uitzoeken welke effecten volgens verschillende stakeholders relevant zijn voor het specifieke project en in overeenstemming de benodigde uitkomstmaten kiezen;
- Effectiviteitsonderzoek uitvoeren;
- Rapport produceren dat kan worden gedeeld met financiers;
- Mogelijke verbeterpunten delen met het burgerinitiatief.

Methoden

In burgerwetenschap ligt de nadruk op **samenwerken op gelijkwaardige basis**, zodat zowel burgers als wetenschappers zich bij het project betrokken voelen en eigenaarschap ervaren. Bij het opstellen van de vraag en het kiezen van een geschikte methode helpt een nauwe samenwerking met burgers om dit zo goed mogelijk te laten aansluiten bij de context. Bij het onderzoek kunnen diverse methoden ingezet worden, afhankelijk van de vraag. Voor het beschrijven van bijv. meningen, ervaringen of beweegredenen zijn kwalitatieve methoden passend en worden bijv. interviews of focusgroepen ingezet of observaties gedaan. Ook co-creatie, storytelling, future scenarios of affinity mapping zijn methodes die goed passen binnen burgerwetenschap. Wanneer feitelijke gegevens nodig zijn, bijv. afname van eenzaamheid, aantal deelnemers per activiteit, of mate van gewichtsverandering, is kwantitatief onderzoek passend. Methoden die dan ingezet kunnen worden zijn vragenlijsten, sensoren (bijv. stappentellers) of kosteneffectiviteitsanalyses. Deze methoden worden ook ingezet bij traditioneel onderzoek, maar bij burgerwetenschap is er een **actieve rol voor burgers**. Vragenlijsten of interviews worden bijvoorbeeld samen met of door burgers opgesteld, uitgevoerd en/of geanalyseerd

De meerwaarde van burgerinitiatieven vanuit het perspectief van burgerwetenschap

Burgerinitiatieven kunnen een goede **ingang** zijn voor wetenschappers die in contact willen komen met verschillende doelgroepen in de samenleving. Doordat burgerinitiatieven zijn opgericht door en voor burgers, kunnen zij een **brug vormen** tussen onderzoekers en burgers. Burgerinitiatieven kunnen ook goed de **actuele onderwerpen** benoemen die spelen in de maatschappij. Doordat burgerinitiatieven vaak vanaf het begin inzetten op het betrekken van alle belanghebbenden, zijn de **contacten met andere stakeholders** regelmatig al aanwezig. Tevens biedt het kennisinstellingen de mogelijkheid om **studenten** een onderzoek te laten uitvoeren binnen een burgerinitiatief, als onderdeel van hun studie. Studenten leren hierdoor maatschappelijke vraagstukken kennen en doen ervaring op in de praktijk.

Toekomstige samenwerking TOPFIT Citizenlab en burgerinitiatieven

Deze leerkring is zowel door de deelnemende burgers en burgerinitiatieven als door de onderzoekers van het Citizenlab als **waardevol** ervaren. Alle partijen blijven graag met elkaar in contact en zien de meerwaarde van (het verkennen van) een toekomstige samenwerking. Vooral de combinatie van de praktische gevoelsaanpak van burgerinitiatieven en de rationale wetenschapsaanpak van onderzoekers wordt gezien als potentieel zeer succesvol in het bewerkstelligen van resultaat op de lange termijn.

Aandachtspunten voor het TOPFIT Citizenlab vanuit de burgerinitiatieven

Het TOPFIT Citizenlab wordt de komende 2 jaar vormgegeven. Gedurende de leerkring hebben burgerinitiatieven enkele aandachtspunten meegegeven aan het Citizenlab. Zij geven aan dat het belangrijk is dat het Citizenlab zorgt voor **meer zichtbaarheid** in de maatschappij. **Communicatie** over het Citizenlab wordt als cruciaal ervaren, zodat burgers het Citizenlab leren kennen en weten wat het Citizenlab voor hen kan betekenen. Hiervoor helpt het als concrete projecten als voorbeeld ingezet kunnen worden. Ook dient er aandacht te zijn voor het vergroten van de toegankelijkheid van de wetenschap vanuit burgers en voor het zo **laagdrempelig** mogelijk maken van deelname aan burgerwetenschap. Het advies is om de ideeën voor de toekomst nu alvast in de praktijk te brengen en evalueren.

Vervolgstappen

Op korte termijn zullen afgevaardigden van het Citizenlab en burgerinitiatief Wijkvoorziening 't Doesgoor bekijken of er een mogelijkheid is voor een gezamenlijk onderzoek naar het aantonen van de effectiviteit van burgerinitiatieven. Daarnaast kunnen burgerinitiatieven, indien zij daar behoefte aan hebben, door het Citizenlab in contact gebracht worden met afdelingen of opleidingen binnen de kennisinstellingen. Om het Citizenlab verder vorm te kunnen geven, blijven vertegenwoordigers van het Citizenlab graag in gesprek met de burgerinitiatieven. Toekomstige contacten daarvoor zullen via Tim Jongman van Twentse Noabers plaatsvinden. Tot slot zal in het voorjaar van 2021 een vervolgspraak gepland worden om te kijken in hoeverre verdere samenwerking tussen het Citizenlab en burgerinitiatieven wenselijk en mogelijk is.

Contact

Voor vragen of opmerkingen naar aanleiding van deze samenvatting kunt u contact opnemen met één van de onderzoekers of de Twentse Noabers, via onderstaande mailadressen:

- ❖ Karin van den Driesche, TOPFIT Citizenlab: c.j.h.m.vandendriesche@utwente.nl
- ❖ Elke ter Huurne, TOPFIT Citizenlab: e.d.terhuurne@saxion.nl
- ❖ Tim Jongman, Twentse Noabers: timjongman@gmail.com
- ❖ Ria Wolkorte, TOPFIT Citizenlab: r.wolkorte@utwente.nl